Dialógus a regionális tudományról[1]

Könyvrecenzió

VINCZE MÁRIA[2]

Mielőtt a könyv ismertetésére térnék, néhány szóban vázolnám a könyv bemutatásának körülményeit, azokat az eseményeket, amelyek megfelelő alkalmat biztosítottak arra, hogy a legérdekeltebbekhez jusson el a kiadvány. 2012. november 22–23-án két eseménynek volt házigazdája a győri Széchenyi István Egyetem: 22-én a Magyar Regionális Tudományi Társaság X. Vándorgyűlésére került sor *A regionális tudomány ma és holnap* témával, majd pedig november 23-án *Generációk diskurzusa a regionális tudományról* címmel zajlottak rendezvények 11 szekció keretében, a Széchenyi István Egyetem Regionális- és Gazdaságtudományi Doktori Iskolája szervezésében, együttműködésben a Magyar Regionális Tudományi Társasággal. November 22-én a közgyűlés után plenáris ülés zajlott, amelynek díszvendége Peter Nijkamp professzor, az amsterdami Free University Közgazdasági Karának tanára volt. A meghívott vendég komplex ökonometriai módszerek alkalmazásával igazolta, hogy a távolságnak, a megközelíthetőségnek az internet korában is jelentős a hatása a területi fejlesztésekben. A plenáris keretében kiváló magyarországi szakemberek tartottak előadásokat, ezeknek ismertetésétől eltekintünk, mindössze a szerzők és az előadások címeit említjük: 1. Horváth Gyula: A területi kutatásoktól a regionális tudományig. Kelet- és közép-európai tudomány-történeti vázlat. 2. Rechnitzer János: Regionális tudomány Magyarországon. 3. Nemes Nagy József: A társadalom terei. 4. Buday-Sántha Attila: Regionális tudomány és vidékfejlesztés. 5. Lengyel Imre: Közgazdaságtan és térbeliség. 6. Végh Zoltán: Tér és statisztika. 7. Scharle Péter: Infrastrukturális hálózatok a

[1] *Dialógus a regionális tudományról.* Szerkesztették: Rechnitzer János és Rácz Szilárd. Széchenyi István Egyetem Regionális- és Gazdaságtudományi Doktori Iskola – Magyar Regionális Tudományi Társaság, Győr, 2012.

[2] Emerita professzor, Babeş–Bolyai Tudományegyetem.

térben. Tartalmas, jól megszerkesztett előadásokat hallgathattak a résztvevők, akik között sok volt a fiatal. A *Generációk diskurzusa a regionális tudományról* rendezvény keretében is jó előadásokról számolhatunk be, itt is sok elismert szakember vállalt szekcióirányítást, előadást.

Térjünk rá a könyv ismertetésére. A Magyar Regionális Tudományi Társaság a Széchenyi István Egyetem Regionális- és Gazdaságtudományi Doktori Iskolájával együttműködésben a 2012. évi jubileumi vándorgyűlésre egy tanulmánykötetet jelentetett meg *Dialógus a regionális tudományról* címmel, amely tizenhét felkért szerző munkáját foglalja egybe. A kötet célja, hogy a regionális tudomány jelenlegi helyzetét, jövőbeli kutatási irányait és lehetséges kihívásait adja közre. A tanulmányok esszé jellegűek, inkább töprengések, gondolatok, meglátások tára, a jelen irányainak, azok egyes elemeinek értékelései és a jövő trendjeinek, víziónak felvázolása. Eligazítást, eligazodást segítő felvezetések, amelyek mindannyiunk számára elgondolkodtatóak lehetnek. A recenzió keretében egy rövid, nem teljes ismertetését adom a számomra érdekesebbnek tűnő cikkeknek, a fogalmi tisztázások bemutatását tartva fontosnak. Ez a recenzió nem a könyvben szereplő tanulmányok szakmai értékelése akar lenni, hanem azoknak az általam értékesnek ítélt gondolatoknak a továbbítása minél tágabb olvasótáborhoz, akik érdekeltek a témában.

A szerkesztők rendszerező felvezetésével indul a kötet *Előszó helyett: négy generáció, és ami utána következik* címmel. Rechnitzer János MRTT elnök és Rácz Szilárd titkár a könyv bevezetőjében az alapítástól napjainkig elemzik a regionális tudomány alakulását, annak kiemelkedő képviselőit, vázolják röviden azok munkásságát. A területi kutatások indulása Magyarországon a hetvenes-nyolcvanas évekre tehető, és az alapítók érdeme, hogy a területi szemléletet meghonosították a társadalomtudományi kutatásokban, valamint a tervezés és fejlesztés rendszerében. A regionális tudomány intézményi keretei is kiépültek: 1984-ben létrejött a Magyar Tudományos Akadémia Regionális Kutatások Központja Pécset, több területi osztállyal, amely megalapította a *Tér és Társadalom* folyóiratot (1987), és 1991-től az MTA Regionális Tudományos Bizottsága is megkezdte munkáját. Beindultak ugyanakkor a felsőokta-

tási képzési programok, tananyagok születtek, kutatási megrendelések érkeztek, és a nemzetközi együttműködések is fokozódtak.

Nincs rálátásom arra, hogy a regionális tudomány berkeiben tevékenykedők rendkívül foglaltak-e, vagy csak hanyagok voltak, de tény, hogy az MRTT elnöke, Rechnitzer János által felkért harminchárom szakember közül csak tizenheten reagáltak írással a megkeresésre, ezek inkább viszonylag fiatalabb, „harmadik generációs" kutatók, de a még fiatalabb negyedik generáció is képviselteti magát a könyvben. A könyvismertetőnek nem célja minden egyes tanulmány részletes bemutatása, inkább csak az új megközelítési módokra való utalásokat emeljük ki, és ezeket is egy főleg vidékfejlesztéssel foglalkozó szakember nézőpontjából.

A határon túli regionalisták közül csak Benedek József közöl tanulmányt *A regionális vizsgálatok elhanyagolt dimenziója? Néhány gondolat az időről* címmel. Kiemeli, hogy ma már az időgeográfia akár egy települést, akár egy régiót idő-tér zónaként határoz meg, és ez a megközelítés különösen fontos, ha a térbeliséget komplex hálózatként értelmezzük. Valóban elgondolkoztató és főleg alkalmazandó felvetés.

Bajmócy Zoltán (a Szegedi Tudományegyetem Gazdaságtudományi Karának docense) *A képesség-szemlélet alkalmazásának lehetőségei a regionális tudományban* címmel közöl gondolatébresztő fejtegetést Amartya Sen és Martha Nussbaum munkásságára alapozva. A képességszemlélet alapfogalmait, így három építőkövét tisztázza: 1. Rendelkezésre álló eszközök, erőforrások (politikai szabadságjogok, gazdasági lehetőségek, szociális lehetőségek, átláthatósági garanciák, létbiztonság). 2. Átváltási tényezők, azaz körülmények, amelyek az erőforrások felhasználásának körülményeit befolyásolják, ide sorolják a következőket: a) személyes tulajdonságok (például életkor, egészségi állapot), b) környezeti adottságok (éghajlat, természeti csapások elleni védekezés szükségessége stb.), c) közszolgáltatások elérhetősége és színvonala, d) viszonyítási alap (saját helyzetünket melyik referenciacsoporthoz viszonyítjuk), e) családon belüli elosztás. 3. Saját ügyeink tevékeny előmozdításának lehetősége. Sen a képesség fogalmát ténylegesen elérhető lehetőségként határozza meg, és valamely terület értékelését a képessé-

gek terére vonatkoztatja. A gyakorlatban nehezen mérhető, értékelhető elemeket tartalmaz a képesség-szemléleti megközelítés, de tény, hogy gondolkodásra késztet. A szerző felhívja a figyelmet arra, hogy a területi kutatásokban számos olyan feltevést fogadtunk el, amelyek újraértékelése szükségszerűvé vált. Ilyen hallgatólagos előfeltevés például, hogy a versenyképesség javítása, a gazdasági növekedés növeli a helyben élők jólétét, vagy az, hogy a pénz közös nevezőre hozza az egyéni preferenciákat, vagy hogy ugyanaz a jószágkosár ugyanannyi hasznosságot ér a különböző embereknek stb. Hangsúlyozza, hogy a helyi szereplők széles körének bevonása a problémák észlelésébe és megoldásába alapvető eleme kell legyen a helyi gazdaságfejlesztésnek, a közösségi értékítélet kialakítása nyílt társadalmi viták keretében önmagában is érték, nem csak eszköz. Nyilvánvaló, hogy a részvételen és megvitatáson alapuló gazdaságfejlesztést csak lokális szinten lehet érdemben működtetni. Ugyanakkor az is ismert tény, hogy a lokális optimumok összessége nem feltétlenül adja a globális optimumot, tehát már regionális vagy nemzeti fejlesztési programok esetén is problematikus a képességszemlélet alkalmazása. A cikk szerzője a regionális innováció-politika területén, így a technológiai változás vonatkozásában mérlegeli a képesség-szemlélet alkalmazási lehetőségeit a jól-lét értékelésében. A közgazdászok figyelmébe ajánlja, hogy a gazdasági lehetőségek fejlesztését ne öncélként, hanem valós eszközként vizsgálják, a képességszemlélet keretei között.

Czirfusz Márton (MTA KRKT Regionális Kutatások Intézete, Budapest munkatársa) rövid tanulmánya, *A térszemlélet szerepe a regionális tudomány, a gazdaságföldrajz és a közgazdaságtan viszonyában* utal a gazdaságföldrajz és a közgazdaságtan viszonyának elmúlt évtizedbeli változására. A szerző, neves szakemberekre hivatkozva (például Peck J., Polányi Károly) egyrészt szorgalmazza az összehasonlító gazdaságtani-gazdaságföldrajzi kutatásokat, rámutatva a terek gazdasági folyamatokba való konstitutív szerepére, ugyanakkor ismeretelméleti megújulást sürget.

Dusek Tamás (egyetemi docens, Széchenyi István Egyetem, Győr) *A tudományos szakosodásról és a főáramú közgazdaságtan térnélküliségét érintő kritikákról* című cikke a formalista közgazdaságtan térbeliségi hi-

ányát bírálja, de felhívja a figyelmet arra is, hogy több közgazdaságtani tanulmányban térgazdaságtani elemzésekkel találkozhatunk, kiemelve ilyen vonatkozásban A. Smith munkáit. A szerző néhány konkrét kérdést fogalmaz meg, és javasolja ezek vizsgálatát: 1. Mi a térnélküliség hatása a gazdasági elméletek érvényességére? 2. Az egyes közgazdasági iskolák elméletépítési eljárásai között létezik-e különbség a térbeliség explicit számbavételének hiánya vonatkozásában? 3. Melyek a térre vonatkozó egyszerűsítő feltevések hatásai az elméletek gyakorlati alkalmazhatóságára? A szerző példákkal illusztrálja, hogy a gazdaságelmélet legfontosabb alapelvei függetlenek a tér létezésétől, de van olyan aspektusuk is, amelynél vizsgálandó a tér szerepe, így például a tér különböző pontjain lévő termékeknek eltérő áruk lehet stb.

Faragó László (MTA KRTK Regionális Kutatások Intézete, tudományos főmunkatárs) ugyancsak elméleti eszmefuttatást közöl *A tértudomány(ok) kihívásai* címmel. Kiindulásként a regionális tudomány (science) és a regionális kutatások/tanulmányok (studies) fogalmi különbözőségeit taglalja: „A regionális tudomány képviselői a hagyományos tudományos objektivitásra, a minél egzaktabb metodológiákra, a matematikai modellekre (»kvantitatív forradalom«), a tárgyilagos leírásokra teszik a hangsúlyt, és fontos számukra az *önálló* – saját axiómákkal, törvényszerűségekkel, fogalomrendszerrel, elméletekkel rendelkező – tudomány létrehozása.” (87. o.) A regionális tanulmányok képviselői alapvetően a különböző területi egységek konkrét természeti, gazdasági, társadalmi problémáival foglalkoznak, illetve a területfejlesztés és a területi tervezés problémaköre foglalkoztatja őket, vagyis a pozitivista (posztmodern, posztpozitivista) megközelítés jellemző rájuk. A regionális gazdaságtan a klasszikus közgazdaságtudományi törvényeknek ad területi dimenziót, a gazdaság- és társadalomföldrajz a gazdaság és a társadalom földrajzi elrendeződését és a természettel való kapcsolatát vizsgálja. A szerző hangsúlyozza, hogy a különböző tértudományok (regionális tudomány, urbanisztika, társadalomföldrajz, regionális gazdaságtan, településszociológia, a politológia és más tudományok területiséggel foglalkozó részei) közös jellemzője a területi szemlélet, a térbeliség vizsgálata, és javasolja, hogy a tértudományok elnevezést

használják a regionális tudomány megnevezés helyett, azaz nem a különböző tértudományok megkülönböztetésére teszi a hangsúlyt, hanem arra, ami ezekben közös, azaz a területi szemléletre.

Fontosnak tartjuk további gondolatok kiemelését is: „A külső hatások a különböző helyeken eltérő hatásokat válthatnak ki, ugyanis egy helyi közösség a külső hatások adaptációját a saját adottságainak, a területi tőkéjének, azaz befogadási képességének megfelelően végzi el." (93. o.) A térben egyenlőtlen fejlődést a szerző axiómának tekinti, és ezeknek a különbségeknek a megítélése értékválasztás kérdése, míg a beavatkozás szükségességének eldöntése politikai kérdés. Hangsúlyozza, hogy a centrum-periféria szorosan összetartoznak, és ezek együttkezelése fontos feltétele a problémák megoldásának, mérséklésének. A centrum-periféria viszony a globalizáció szempontjából átértelmeződött. A társadalom, a gazdaság és a környezet kapcsolatára vonatkozó elfogadott nézetként említi, hogy „az egységes természet részeként, annak törvényei alapján kell a társadalomnak is megszerveznie önmagát és a gazdaságot." (95. o.) A hierarchia versus hálózat gondolatkörének rövid említésével zárja cikkét a szerző. Divatos a hierarchiát negatívan, míg a hálózatos működést pozitívan értékelni. Valójában a gazdaságban például a hierarchikusan jól strukturált rendszereket a stabilitás és gyorsaság jellemzi, és a meglévő adottságokra építő fejlesztéseknek is számolniuk kell a meglévő különbségekkel.

Elméleti és empirikus megközelítésben is gazdag anyagot jelentetett meg a kötetben Lengyel Imre (MTA doktora, intézetvezető egyetemi tanár, Szegedi Tudományegyetem, Gazdaságtudományi Kar). A cikk bevezető részében két fontos megállapítást fogalmaz meg a szerző: 1. Az EU 2014–2020 közötti fejlesztéspolitikai irányelveinek tervezete, amely az intelligens növekedést tűzi ki célul, valamint az integrált (és place-based) bottom-up jellegű és inkluzív fejlesztési programokat preferálja, jelzi az endogén fejlődéselméleti alapokat. A regionális tudományban endogén jellegűnek tekintik a régión belül tudatosan kialakított, az egyedi helyi tényezőkön alapuló, alulról szerveződő, a helyi társadalom aktív részvételével zajló közösségi fejlesztéseket. 2. A magyar területi adatok elemzése lassú fejlődést és a fejlesztési források alacsony haté-

konyságú felhasználását jelzi, amihez az objektív folyamatok mellett a területfejlesztés centralizált, exogén felfogása is hozzájárult. Adatokkal támasztja alá azt a tényt, hogy Magyarországon eltérő fejlődési pályán levő és eltérő fejlesztési lehetőségekkel bíró térségek vannak, ami egyébként Romániára is jellemző. A tanulmány a regionális fejlődés fogalomkörét járja körül. A leíró, pozitivista felfogás szerint mérni és magyarázni kell a különböző fejlettségi szinteket, míg a normatív megközelítésben bizonyos értékrendhez kötődve az alulfejlettség mérséklésére, a felzárkózáshoz szükséges beavatkozások és programok kidolgozására törekszenek. A szerző taglalja a GDP mutató szerepét a fejlettségi szint mérésében, jelezve, hogy ez jó mérőszám a piacgazdaság teljesítményének értékelésére, de nem alkalmas a hosszú távú gazdasági és társadalmi haladás számszerűsítésére, és különösen nem a társadalom azon képességének mérésére, hogy megoldást találjon olyan kérdésekre, mint amilyen az éghajlatváltozás, a forráshatékonyság vagy a szociális integráció. A kulcsfogalomnak a jövőben a jól-létnek kell lennie, amelynek változását az anyagi életszínvonal mellett az egészség, az oktatás, az egyéni tevékenységek, a munkát is beleértve, a politikai képviselet és kormányzás, a társadalmi és személyes kapcsolatok, a környezet és a gazdasági és fizikai bizonytalanság is befolyásolja. Az elkövetkező években nem lesz elegendő a gazdasági növekedést favorizálni, hanem a fenntartható környezeti fejlődésre és a társadalmi haladásra is tekintettel kell lenni. Végkövetkeztetése: az endogén fejlődés gondolatára épülő, alulról szerveződő gazdaság- és vállalkozásfejlesztésre lenne szükség. Ez a megállapítás összecseng a Benedek József által javasolt idődimenzió bekapcsolásával a térbeli folyamatok vizsgálatába.

A regionális fejlődést befolyásoló tényezőkről értekezik Pálné Kovács Ilona (az MTA doktora, tudományos tanácsadó, osztályvezető, MTA KRTK Regionális Kutatások Intézete) *Regionális tudomány és kormányzás* című esszéjében, valamint Lengyel Balázs (PhD, kutatásvezető, International Business School, Budapest) *Tanulás, hálózatok, régiók* című eszmefuttatásában. A régió és kormányzás kapcsán Pálné Kovács Ilona valós kérdésnek azt tekinti, hogy a kormányzás hogyan érinti a régiók fejlődését. A kormányzás egy intézmény- és szereplőrendszert, va-

lamint ezek együttműködésének hierarchikus és horizontális működési hálózatát jelenti. Minden kormányzat térben tagolt, és minden tér igényel valamilyen kormányzást. A kormányzás térbeli átalakítása, így a területi kormányzati egységek térbeli léptékbeli átszervezése kívánatos lehet az állam teljesítménye, hatékonysága, valamint demokratikus legitimációja szempontjából. A regionális reformok motivációi közül a szerző utal az etnikai regionalizmusra, a területi versenyképesség és a területi kormányzás közötti feltételezett kapcsolatra és a helyi endogén fejlődési modell alkalmazására, amely feltételezi a helyi kormányzást. A kormányzás és tudomány kapcsolatának felvetése kapcsán hangsúlyozza, hogy „a kormányzás minőségét a területi hatalommegosztás optimalizálása befolyásolja." (186. o.) A szerző fontos következtetésként állapítja meg – ez nagyfokú aktualitással bír a romániai regionális átszervezés vonatkozásában is – a következőket: „A hatékony térbeli kormányzás nem csupán lépték kérdése, sokkal inkább az együttműködési és alkalmazkodási készségeké, a hálózatos struktúráké, a kormányzás innovációjáé azokban a terekben, amelyek a leginkább relevánsak az emberek életkörülményei és a gazdaság működése szempontjából." (uo.)

Lengyel Balázs bevezetőjében a tanulás szerepét taglalja a regionális fejlődésben. Tanuláson azt a folyamatot érti, amely során a szereplők tudása kialakul, fejlődik, változik. A tanulás általában a hatékonyság növekedését jelenti, de tanulási folyamat az innováció is, ami általában korábbi ötletek kombinációjának eredménye, és másokkal való interakciót feltételez, de az új tevékenységek során elkövetett hibák is fontos visszacsatolást biztosítanak a szereplők tanulásához. Hivatkozik a szakirodalomban már elfogadott „tanuló régió" fogalmára is: „A tanuló régióban a szereplők közös előnyszerzés érdekében működnek együtt és koordinálják tevékenységüket, mindez a helyi tanulás folyamatához vezet. A helyi körülmények befolyásolják azt, hogy ez a tanulás milyen mértékben vezet a régió megújulásához." (133. o.) A régió tanulását befolyásoló tényezők: az informális kapcsolatháló sűrűsége, a helyi társadalmi tőke és bizalom, a tudás áramlását segítő fizikai infrastruktúra, a helyi intézmény- és szabályrendszer stb. A szerző részletesebben a ta-

nulás „infrastruktúráját" jelentő hálózatokról ír. Hangsúlyozza, hogy a tanulás hálózatai sűrűbbek, mint a gazdasági tranzakciók hálózatai, és ezek lassabban változnak, mint a cserekapcsolatok hálója. A helyi tanulás nem önmagában dinamizálja egy régió tudásteremtését, hanem fontos a lokális hálózatok egyéb régiókkal és távoli helyekkel való összeköttetése. A tudás nem más, mint kapcsolódások struktúrája. Fontos a hálózatok területi szerkezetének feltárása (kognitív, szervezeti, társadalmi, intézményi és földrajzi közelség). Az innovációt viszont az segíti, ha nincsenek minden vonatkozásban közel, azaz gyenge kapcsolat is fennáll a cégek között. Lényeges a K+F együttműködések, a társszerzői hálózatok, a szabadalmi együttműködési hálózatok kialakítása, feltérképezése. Mindez a regionális tudományi kutatások új területeit jelzi. A tanulási hálózatok közti kapcsolatoknak fontos szerepe van a régiók alkalmazkodóképessége vonatkozásában. A regionális ellenálló képesség nagymértékben függ a régió társadalmi és gazdasági hálózatában lévő gyenge kapcsolatoktól. A hálózat fejlődésének kérdésköre jelentős kutatási terület, és tisztázandó, hogy a hálózat szerkezete dinamizálja a tanulást, vagy a tanulás dinamizálja a hálózatot?

Ehhez a témakörhöz részben kapcsolódik Vas Zsófia (egyetemi tanársegéd, Szegedi Tudományegyetem, Gazdaságtudományi Kar) *Tudásalapú gazdaság és társadalom kiteljesedése. A Triple Helix továbbgondolása – a Quadruple és Quintuple Helix* című munkája. Az egyetem–ipar–kormányzat kapcsolatának Triple Helix modelljét terjeszti ki a negyedik szféraként tekintett köz-, illetve civilszféra és a környezetnek az innovációra gyakorolt befolyásának felismerésével, azaz a környezet mint ötödik szféra bevonásával. Összegzésében kiemeli, hogy a tudásteremtés modelljét bármennyi helix is alkotja, fontos a létrejött viszonyrendszer térbeliségének vizsgálata.

Külön csoportot alkotnak a helyi gazdaságfejlesztésre vonatkozó cikkek: Mezei Cecília (PhD, tudományos munkatárs, MTA KRTK Regionális Kutatások Intézete, Pécs) *Helyi gazdaságfejlesztés alulnézetből* és Tóth Balázs István (doktorandusz, Nyugat-magyarországi Egyetem, Közgazdaságtudományi Kar, Sopron) *A regionális gazdaságtan frontvonalai, avagy merre tovább helyi gazdaságfejlesztés?* című cikke. Mezei

Cecília megállapításaiból, kritikai észrevételeiből emeljük ki a következőket, amelyek a romániai vidékfejlesztésre is ráillenek: „Nem csupán a településközi, térségi együttműködések hiányoztak, de még a helyi szereplők bevonása is nehézkesen haladt előre" (176. o.), „Sok kis, elkezdett, félbemaradt beruházás; térségi koncepció nélkül megépült út, híd; egymás hegyén-hátán épített, felújított, kihasználatlan középület jelzi a térségi és forráskoncentráció hiányát", továbbá „A pályázatok kényszerű irányba vitték a települések összekuporgatott vagy meghitelezett forrásait, sokszor értelmetlen presztízsberuházásokba, fenntarthatatlan ingatlanokba ölve azokat, de ezek a történések a helyi politika számára az újraválasztás biztosítékai voltak." (177. o.) Megszívlelendő javaslata: „(...) most igazán időszerű és érdemes a helyi gazdaságfejlesztés jövőjével foglalkozni." (uo.) Tóth Balázs István a regionális gazdaságtan új impulzusait összegzi, és végkövetkeztetésként megállapítja, hogy az elméleti fejlődési irányzatok növekedési-fejlődési tényezőit, valamint a régiók társadalmi, gazdasági, környezeti jellemzőit alaposabban fel kellene tárni.

A következőkben már csak röviden említjük a kötet további tanulmányait, amelyek sajátos problémákat vetnek fel. Bernek Ágnes (CSc, főiskolai tanár, központvezető, Zsigmond Király Főiskola, Geopolitikai Kutatóközpont, Budapest) *Geopolitikai tér a 21. században. A jelenlegi geopolitikai stratégiák új regionális tudományi értelmezési lehetőségei* című cikkének tartalma igazolja a végkövetkeztetést: „(...) a 21. század geopolitikai tere a klasszikus égtájak szerinti felosztás alapján már nem értelmezhető, s így geopolitikai szempontból tovább kell kutatnunk a földrajzi tér és a társadalmi tér kapcsolatát." (50. o.) Erdős Katalin (egyetemi tanársegéd, Pécsi Tudományegyetem, Közgazdaságtudományi Kar, Pécs) *Az egyetemi vállalkozók Magyarországon – feltáratlan kutatási irányok* címmel közli eszmefuttatását. Fontosnak tartaná a szerző annak kutatását, hogy a szabadalom és spin-off mellett milyen formális és informális csatornákon keresztül áramlik az egyetemi tudás a gazdaságba. A szakirodalom azt sugallja, hogy a tudás még mindig publikációkon, konzultációs tevékenységen vagy informális csatornákon jut ki az egyetemekről. Fábián Attila (PhD, egyetemi docens, dékánhelyettes, Nyugat-

magyarországi Egyetem, Közgazdaságtudományi Kar, Sopron) *A határ menti együttműködések konstruktivista nézőpontjai* című tanulmányának kiinduló megállapítása, hogy a határokon átnyúló együttműködés egyre inkább erősödik, és olyan interakciós hely jön létre, ahol a regionalizáció találkozik a regionalizmussal. A szerző véleménye szerint a társadalmi tőke „határtalan" együttfejlődése új dinamizmust adhatna a Kárpát-medence régiói számára. Gál Zoltán (PhD, tudományos főmunkatárs, MTA KRTK Regionális Kutatások Intézete, Pécs) *Pénzügyek és térbeliség. A pénzügyi térgazdaságtan helye a regionális tudományban* címmel közöl átfogó tanulmányt, amelynek újszerűsége és szakszerűsége kiemelkedő. Hardi Tamás (PhD, tudományos főmunkatárs, MTA KRTK Regionális Kutatások Intézete, Győr) *A Duna régió gazdasági fejlődésének geopolitikai háttere* című tanulmánya nagyszerű összefoglalója annak, amit a konferencián bemutatott könyvében fejtett ki részletesen. Lux Gábor (PhD, tudományos munkatárs, MTA KRTK Regionális Kutatások Intézete, Pécs) *Saját tereikbe zárva? Közép- és Kelet-Európa a regionális tudomány európai integrációjában* címmel közölt tanulmányt. Külön kiemelném a fő- és az alcímek szellemes megfogalmazásait, amelyek egy nagy volumenű munkát jelölnek, és az egész cikk struktúráját és nyelvezetét, amely doktoranduszoknak akár iskolapéldaként is szolgálhatna. A szerző az integráció egy speciális kérdését, a közép- és kelet-európai regionális tudomány nemzetközi beilleszkedését elemzi 15 nemzetközi folyóirat 485 tanulmánya alapján, az 1995–2011 közötti időszakból. Igazolható a mérhető eredmény, különösen a posztszocialista térség kutatásában, de „hiányzik a térségi szerzők markáns szerepvállalása a regionális tudomány módszertanában és elméleteiben, és különösen az összeurópai összehasonlító, a közpolitikák irányait is befolyásoló munkák születésében." (168. o.)

Sziráki Zsuzsanna (könyvtárvezető, MTA KRTK Regionális Kutatások Intézete, Pécs) az utóbbi években megjelent magyar regionális tudományos munkák bibliográfiáját állította össze.

Meggyőződéssel vallom, hogy a *Dialógus a regionális tudományról* című könyv tud újat mondani a regionalisták bármely generációja és minden érdeklődő számára.